

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

© Хома І. Б., Андрухів Ю. В., 2011

Розглянуто основні підходи до формування систем ефективного управління фінансовими потоками на підприємстві як інструмента стратегічних досліджень і важливого елемента фінансового управління.

Ключові слова: фінансові потоки, модель стратегічного управління, критерії оцінки ефективності управління.

MODELLING OF SYSTEMS OF EFFICIENT CONTROL BY FINANCIAL STREAMS AT THE ENTERPRISE

The basic approaches to formation of systems of efficient control by financial streams at the enterprise as instrument of strategic researches and important element of a finance administration are considered in the article.

Key words: financial streams, model of strategic management, criteria of estimation of control efficiency.

Постановка проблеми. Кожне підприємство об'єднує в собі складну, відкриту, соціально-технічну та фінансово-економічну систему, пов'язану зі специфічними відносинами із зовнішнім середовищем. З національним господарством його пов'язує рух матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів або ж багато взаємопов'язаних матеріальних, фінансових та інформаційних потоків, які проходять через нього.

В умовах трансформації ринку підприємства потребують якісної розробки та побудови бізнес-планів, які ґрунтуються на стратегічному плануванні та аналізі показників ефективної діяльності господарюючого суб'єкта. Для досягнення максимально високих економічних показників підприємства змушені шукати нові шляхи розвитку та вдосконалення процесу виробництва.

Сучасні вітчизняні методи управління не дають змоги повноцінно та ефективно здійснювати фінансову політику на підприємстві, враховуючи соціально-економічний стан країни. Проте стрімкий розвиток інновацій та новітніх технологій дає змогу урізноманітнити та вдосконалити функціонування підприємств у нестабільних умовах.

Тому постає проблема зміни та оновлення на них насамперед системи управління власних фінансових потоків з використанням абсолютно нових альтернативних методів управління для того, щоб раціонально обґрунтувати модель регулювання руху фінансових потоків. Хоча ефективне управління фінансовими потоками повинно забезпечуватись використанням стратегічного управління, де сам цей процес управління повинен розпочинатися з вибору стратегії діяльності підприємства щодо його економічного зростання [1, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії фінансових потоків зробили такі вітчизняні вчені, як: Г. Азаренкова, І. Алексєєв, О. Барановський, І. Бланк, В. Бочаров, О. Василик, В. Вишневський, І. Зятковський, Ю. Іванов, В. Корнєєв, Л. Костирко, М. Крупка, В. Опарін, А. Поддєрьогін, А. Пересада, Л. Руденко, В. Савчук і зарубіжні вчені:

О. Абрамова, Г. Алмейда, У. Баумоль, В. Бернс, А. Білоусов, Р. Брейлі, Є. Брігхем, Дж. Мадуро, С. Майєрс, Л. Харріс, Д. Хан.

Однак такі важливі питання, як формування комплексного підходу до створення систем управління фінансовими потоками підприємства, визначення критеріїв оцінки ефективності функціонування систем управління фінансовими потоками, вдосконалення організаційно-економічного механізму управління фінансовими потоками підприємства залишаються до кінця неопрацьованими [2, с. 3].

У дослідженні приймаємо за основу структуру фінансових потоків, запропоновану В. Черевком (фінансові потоки підприємств нефінансового сектору, фінансові потоки підприємств фінансового сектору економіки, фінансові потоки Державного бюджету, фінансові потоки населення, фінансові потоки місцевих бюджетів) [3, 4]. Недоліком наведеної структуризації є те, що вона акцентує увагу тільки на внутрішніх фінансових потоках, проте варто проводити структурування і за зовнішніми фінансовими потоками.

Цілі статті. Мета роботи – визначити основні функціональні ознаки фінансового потоку та можливих напрямів економічного розвитку підприємств на основі попереднього аналізу існуючих чинників виробництва для подальшого моделювання систем ефективного управління фінансовими потоками на реальному промисловому підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові потоки на підприємстві можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми, при цьому важливо враховувати відношення суб'єкта господарювання до фінансового чи нефінансового сектору економіки, тому постає питання розподілу та деталізації факторів, що впливають на формування фінансових потоків на підприємстві.

Ключові дослідження з цієї теми полягають в описанні функціонування моделей управління грошовими потоками на підприємстві, визначенні специфічної сукупності критеріїв оцінки їх ефективності (оскільки умови та особливості фінансово-господарської діяльності різних суб'єктів господарювання істотно відрізняються); розробленні фінансової стратегії, включаючи методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Важливим питанням є диверсифікація концепцій управління фінансовими потоками, основу яких становлять моделі раціонального розподілу.

Серед основних функціональних ознак фінансового потоку, які розкривають його економічний зміст та сутність, можна виділити такі:

- фінансовий потік виступає об'єктом фінансового управління будь-якого господарюючого суб'єкта;
- формування, розподіл і використання різних капіталів підприємства є основною функцією фінансового потоку;
- різні форми і види руху фінансових ресурсів певних суб'єктів господарювання є складовими фінансових потоків;
- фінансовий потік характеризується цілеспрямованістю руху фінансових ресурсів відповідно до певної діяльності суб'єкта господарювання, що визначається його належністю до певного сектору економіки; фінансовий потік – це сукупність потоків доходів і витрат усіх суб'єктів господарювання економічної системи країни загалом [3, 4].

Чинники, що впливають на формування фінансових потоків на підприємстві, зображено на рис. 1.

Для того, щоб раціонально обґрунтувати модель регулювання руху фінансових потоків на підприємстві, потрібно ретельно вивчати та розробляти методи ефективного фінансового управління. Оцінка ефективності управління грошовими потоками є складовим елементом моделі управління грошовими потоками підприємства як на етапі кількісної та якісної оцінки результатів, так і на етапі прогнозування та планування грошових потоків, а також коригування планових

показників відповідно до зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ здійснення підприємницької діяльності суб'єктом господарювання.

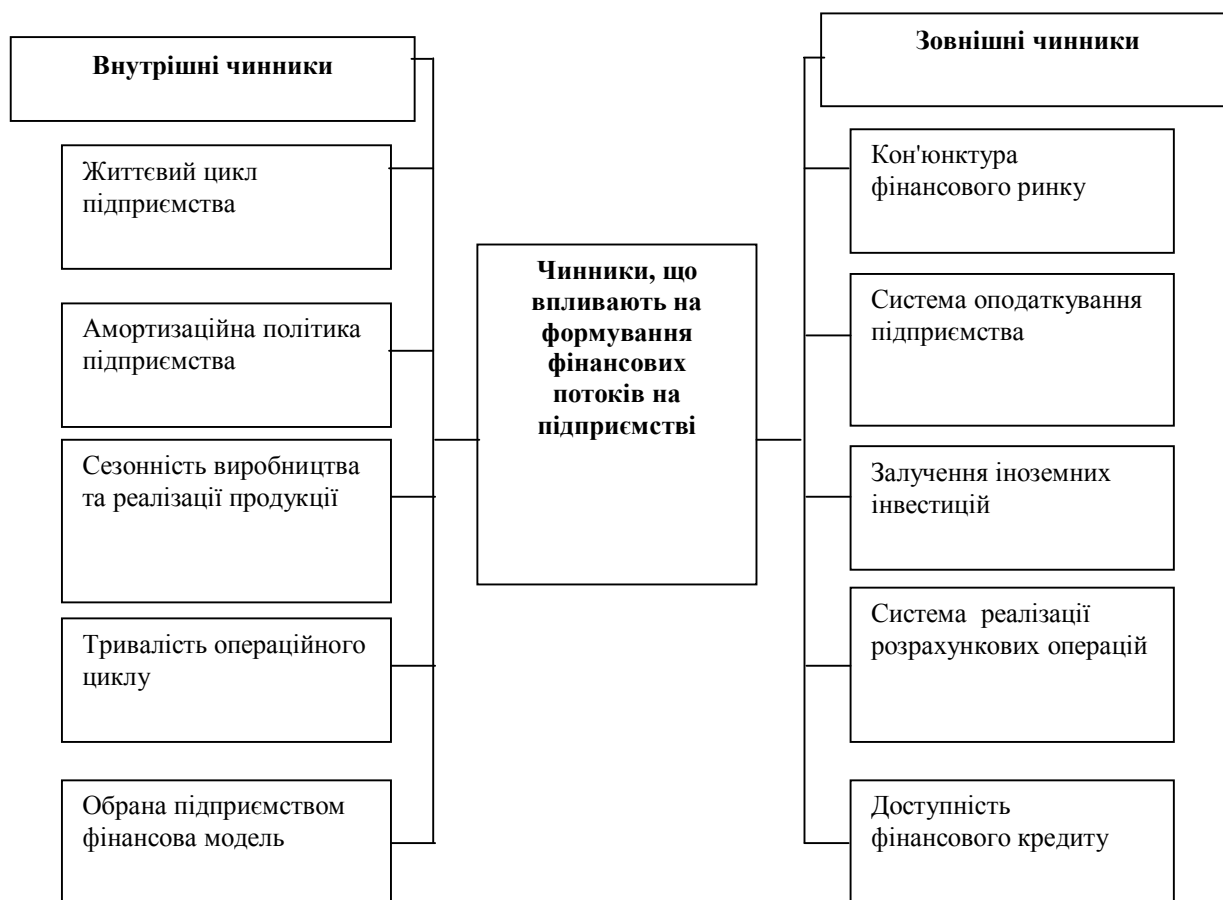

Рис. 1. Основні чинники, що впливають на формування фінансових потоків підприємства нефінансового сектору

Загалом функціонування моделей управління грошовими потоками на підприємстві визначає специфічну сукупність критеріїв оцінки її ефективності, оскільки умови та особливості фінансово-господарської діяльності різних суб'єктів господарювання істотно відрізняються.

Однак можна говорити про існування певної кількості узагальнених критеріїв. До них належать такі:

- стабільність грошових потоків суб'єкта господарювання, зокрема операційного грошового потоку;
- формування чіткої та послідовної тенденції протягом тривалого періоду часу зростання абсолютної величини Free Cash Flow;
- узгодженість та високий рівень кореляції між формуванням інвестиційного Cash Flow та фінансового Cash Flow;
- підтримання за рахунок формування достатньої абсолютної величини операційного Cash Flow прийняттого рівня коефіцієнта забезпечення [5].

Характеристика фінансових потоків поділяється на статичну та динамічну. Змістовне формулювання завдання стратегічного управління фінансовими потоками має забезпечувати розгляд цього процесу як динамічного. Запропонована модель стратегічного управління фінансовими потоками ґрунтується на статичній моделі ринкової вартості Дамодорана, що враховує внутрішні та зовнішні обмеження. Функцією мети в моделі прийнято вважати максимізацію приросту ринкової вартості підприємства:

$$\left\{ \begin{array}{l} DV_t(x_{t-1}) = \max \left\{ f_t(x_{t-1}, w_{i,t}) + \overline{DV}_{t+1}(x_t) \right\} \quad \text{для } t = 1, 2, 3, \dots, T \text{ при } w_i \in \{U_i\} \\ 0 \leq IR_t(w_{i,t}) \leq x_{t-1} \\ DV_t(x_0) = \max \left\{ \sum_{j=1}^3 \left(\frac{IR_{ij}}{(1+h_{in,t})^t} - \frac{PI_{t+1,j}}{(1+h_{in,t+1})^{t+1}} \right) m_j \text{ для } \begin{cases} m_j = 0, \text{ якщо } U_j = 1, 2, 3 \\ m_j = 1, \text{ якщо } U_j = 0 \end{cases} \right\}, \end{array} \right. \quad (1)$$

де $DV_t(x_0), DV_t(x_{t-1})$ – приріст ринкової вартості підприємства внаслідок прийняття рішення на кроках t та $t-1$, грн.; $\overline{DV}_{t+1}(x_t)$ – сукупний максимальний приріст ринкової вартості підприємства у майбутньому, зумовлений прийнятими попередніми рішеннями, поточним рішенням і можливими наступними рішеннями, грн.; $f_t(x_{t-1}, w_{i,t})$ – функція прийняття рішення i -го виду в t -му періоді, зумовлена початковим станом системи x_{t-1} ; IR_t – необхідні інвестиції для реалізації управління $w_{i,t}$ у t -му періоді, грн.; $\{U_i\}$ – множина можливих рішень, що утворюють множину можливих управлінь $\{W_{i,t}\}$, яка залежить від початкового стану системи, тобто попереднього рішення, та зумовлює можливість прийняття рішень у майбутньому; $h_{in,t}, h_{in,t+1}$ – коефіцієнт, що враховує зміну вартості грошей у t -му та $t+1$ періоді, частки од.; m_j – змінна, яка відображає наявність у прийнятому управлінні ($W_{i,t}$) рішення про відмову від інвестицій ($U_j=0$) або про створення, експлуатацію чи ліквідацію j -го виду діяльності ($U_j=1$); $PI_{t+1,j}$ – можливий втрачений дохід у періоді $t+1$, грн.

Обмеженнями моделі виступають внутрішні та зовнішні параметри, набір і рівні яких варіюються залежно від складності системи, внутрішніх і зовнішніх вимог, інституціональних особливостей функціонування і розвитку системи:

$$\left\{ \begin{array}{l} R_{in,d}^{\min} \leq X_{dt} (f(U_{1t} + U_{2t} + U_{3t})) \leq R_{in,d}^{\max} \\ K_{in,jt}^{\min} \leq FF_j (f(U_{1t} + U_{2t} + U_{3t})) \leq K_{in,jt}^{\max} \\ R_{ex,k,t}^{\min} \leq M_{kt} \leq R_{ex,k,t}^{\max} \end{array} \right. , \quad (2)$$

де $R_{in,d}^{\min}, R_{in,d}^{\max}$ – обмеження, які відображають пропорції $X_{dt}(f(U_{1t} + U_{2t} + U_{3t}))$ між статтями балансу (результатами формування, розподілу та використання фінансових потоків); $K_{in,jt}^{\min}, K_{in,jt}^{\max}$ – обмеження відповідності обсягів показників вхідних і вихідних фінансових потоків; $R_{ex,k,t}^{\min} \leq M_{kt} \leq R_{ex,k,t}^{\max}$ – обмеження, зумовлені тенденціями розвитку зовнішнього середовища макро- та мезорівня [2, с. 17].

Пошук нових моделей для ефективного управління фінансовими потоками дає можливість уникнути деяких додаткових витрат на підприємстві. Однією з систем, яку можна впровадити на підприємствах, є модель активного реінжинірингу.

Регулювання руху фінансових потоків в умовах ринкових перетворень дає змогу своєчасно і в повному обсязі забезпечувати процеси соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, а отже, і систему руху фінансових потоків на підприємствах. Тактичні завдання управління фінансовими потоками мають бути направлені на збільшення вхідних фінансових потоків,

забезпечення ефективного їх використання через оптимізацію їх розподілу, зниження затрат, пов'язаних із генеруванням та розподілом фінансових потоків [6]. Рух фінансових ресурсів у підсистемах управління фінансовими потоками на підприємстві зображено на рис. 2.

Рис. 2. Підсистеми управління фінансовими потоками на підприємстві

Висновки і перспективи подальших досліджень. Економічний розвиток країни значною мірою залежить від постійного розвитку кожного підприємства та вдосконалення процесу його управління. Найактуальнішим напрямом в розвитку сучасного виробничого підприємства є підвищення ефективності виробництва на основі виявлення та використання існуючих фінансових ресурсів.

Отже, параметри фінансових потоків перебувають у тісному взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, оскільки сигнали зовнішнього середовища є підґрунтям для формування певних видів ресурсів; чинники зовнішнього середовища (загальноекономічні, інфраструктурні, законодавчо-правові, політичні, технологічні, соціальні, екологічні, інноваційні) у поєднанні з внутрішніми (загальногосподарські, організаційні, трудові, виробничі, маркетингові, техніко-технологічні, інноваційні) визначають можливі джерела формування фінансових потоків, напрями, обсяги, регулярність і швидкість їхнього руху; вимоги законодавства, вітчизняних та іноземних учасників фінансового та фондового ринку, зумовлюють умови та правила використання певних фінансових інструментів.

Отже, можна виділити основні класифікаційні ознаки, що дають змогу згрупувати фінансові потоки за такими особливостями: за напрямом руху; сферою існування; періодичністю відбування; формою фінансових ресурсів.

Наведена класифікація фінансових потоків дає можливість згрупувати їх і розробити відповідну модель управління ними, контролювати своєчасність здійснення операцій, пов'язаних із рухом цих потоків, спрямовувати зусилля окремих підрозділів підприємства на підвищення

інтенсивності руху та ефективності здійснення господарських операцій як загалом, так і в перерізі певних груп потоків.

Сутність фінансових потоків у подальшому дає можливість обґрунтувати принципи і положення основних елементів системи управління фінансовими потоками, в якій головним завданням управління виступає підвищення інтенсивності та збалансованості обігу фінансових ресурсів, оптимізація їх кількісного та вартісного складу і отримання на цій основі максимально позитивних фінансово-економічних результатів.

1. Саєнко М.Г. *Стратегія підприємства: підручник* / М.Г. Саєнко. – Тернопіль: Наук. думка, 2006. – 396 с. 2. Єрмошкіна О.В. *Система управління фінансовими потоками промислового підприємства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит”* / О.В. Єрмошкіна. – Донецьк, 2000. – 36 с. 3. Азаренкова Г.М. *Фінансові потоки економічних агентів: методологія та організація управління: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит”* / Г.М. Азаренкова. – Суми, 2007. – 36 с. 4. Черевко В.О. *Методологія формування та управління фінансовими потоками регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.10.01 “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка”* / В.О. Черевко. – Черкаси, 2006. – 22 с. 5. Поддєрьогін А.М. *Фінансовий менеджмент: підручник* / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с. 6. Науменко О.М. *Фінансове планування господарської діяльності підприємства // науково-технічний збірник: Комунальне господарство міст.* – Харків, 2007. – № 59. – С.336–341.